

Marjeta Humar

Zbornik ob 20-letnici Demosa na Kamniškem

Demokratska opozicija Slovenije (Demos) je bila ustanovljena 4. decembra 1989. Ustanovili so jo Slovenska demokratična zveza, Slovenski krščanski demokrati, Socialdemokratska zveza Slovenije in Slovenska kmečka zveza. Konec decembra so se ji priključili še Zeleni Slovenije, v naslednjem letu pa Slovenska obrtniška stranka in Sivi panterji.

Predsednik države dr. Danilo Türk je ob koncu leta 2009 izjavil: »V osamosvojitveni zgodbi in prehodu v demokracijo je imel Demos izjemen pomen. Bil je kot kvas v kruhu. Brez Demosa ne bi bilo takega prehoda v demokracijo, kot smo ga imeli. In njemu gre glavna zasluga« (Delo 28. decembra 2009, str. 2). Nisem prepričana, da je primerjava s kvasom prava ali vsaj mišljena resno. Na to kaže več dejstev.

Ob 20-letnici Demosa ni bilo nobene vseslovenske proslave. Namesto predstavnikov Demosa je predsednik države odlikoval Tomaža Ertla, vodjo nekdanje Službe državne varnosti in sekretarja za notranje zadeve, ki je pred političnimi spremembami in osamosvojitvijo ustrahoval ljudi in vodil diverzivne akcije zunaj Slovenije.

V Ljubljani kot glavnem mestu Demosa ne slavi noben spomenik, celo več: v dvajsetih letih država ni postavila niti enega obeležja osamosvojitvi. V Sloveniji v glavnem vseskozi vladajo stare sile, porazdeljene v več strank. Te so načeloma leve, dejansko pa desne, saj so njeni predstavniki lastniki in upravljavci večine slovenskega kapitala. Te odločajo, kaj bomo proslavljali. Kako mislijo, pa je jasno.

12. januarja je minilo 20 let od ustanovitve Demosa v kamniški občini, ki je takrat obsegala tudi področje sedanje komenske občine. Demos na Kamniškem, kot smo navadno rekli, je sestavljalo pet podružnic vseslovenskih strank: Socialdemokratska stranka, Slovenski krščanski demokrati, Zeleni, Slovenska kmečka zveza in Slovenska demokratična zveza. Tako se je tudi kamniška občina organizirano vključila v gibanje za demokracijo in za odcepitev od Jugoslavije.

Demos je na Kamniškem podprla večina prebivalcev. Ne samo podprla, bili so tudi dejavni v tem gibanju. Zborovanj, ki so jih organizirale stranke in Demos, se je udeleževalo veliko navdušenih ljudi, ki so upali in se veselili, da se bodo razmere le spremenile. Demosu so ljudje zaupali. Želeli so si svobode in normalnega življenja. So se njihova upanja uresničila? Da in ne. Veliko ljudi, ki so v Demosu sodelovali kot organizatorji, člani strank, kot kandidati na volitvah, se je že umaknilo iz politike, veliko voliv-

cev se čuti opeharjene. Vendar v demokraciji ni prav, da se vdamo v usodo, ampak se je treba na novih volitvah odločati drugače.

Dogodki in ljudje, tako pomembni za samostojno Slovenijo, počasi tonejo v pozabo. Zato smo se odločili, da pripravimo zbornik *Demos na Kamniškem – dvajset let pozneje*.

Pobudo za zbornik je dal **Tone Hočevar**, ki je bil več let predsednik podružnice Slovenske ljudske stranke v Kamniku, kasneje pa se je pridružil Slovenski demokratični stranki. K projektu je povabil predsednika Demosa na Kamniškem **Igorja Podbrežnika** in nekatere pomembne člane – **Toneta Steleta**, **Milana Windschnurerja**, **Marjeto Humar**, **Branka Novaka** in druge.

Prvo vprašanje, ki smo si ga zastavili, je bilo, kako oblikovati zbornik. Katera besedila vključiti vanj? Kje jih dobiti?

Ker smo želeli, da zbornik pokaže, da je bil Demos resnično ljudsko gibanje, smo povabili vse, ki so se mu takrat priključili, naj napišejo nekaj besed o svoji odločitvi. To pa ni bila lahka naloga. Večina je bila ves povojni čas odrinjena od politike. S priključitvijo Demosu smo ljudje, to danes pozabljamo, mladi pa glede na pouk zgodovine v šoli tega ne vedo, veliko tvegali, saj se ni vedelo, ali bomo uspeli ali ne.

Nekdanjim članom Demosa smo postavili naslednja vprašanja: Zakaj ste se pred dvajsetimi leti odločili podpreti Demos? Za kaj ste si prizadevali kot član občinske skupščine, odbora občinske skupščine, vodstva stranke ali samo kot član stranke? Kaj štejete za uresničitev svojih prizadevanj, za svoj osebni uspeh ali za uspeh demokratičnega gibanja sploh?

Zbornik smo izdali tudi zato, da bi se vedelo, da reklo »Vsi so enaki« ne velja. V Demos so se vključili ljudje, ki niso želeli vladati namesto večine kot komunisti, ampak da bi pri urejanju javnih zadev, kar politika je, sodelovali vsi, ki hočejo, se čutijo sposobne in so izvoljeni na volitvah.

Povabilu, da spregovorijo o svoji odločitvi in podprejo demokratične spremembe v Sloveniji, se je odzvalo veliko ljudi. Nekaj jih je sodelovanje odklonilo, nekaj jih je že umrlo, nekateri pa zaradi bolezni ne morejo več sodelovati.

V zborniku predstavljamo nastanek Demosa na Kamniškem, začetke strank, odmeve gibanja za demokracijo v sredstvih javnega obveščanja, delovanje občinske uprave po zmagi Demosa, zlasti pa ljudi, ki so sodelovali pri tem zgodovinskem dogajanju. Da bi objektivno, zlasti kot ga kažejo arhivsko gradivo in pričevanja, prikazali čas, iz katerega je zrasel Demos, smo k sodelovanju povabili tudi dva mlada zgodovinarja dr. Damjana Hančiča in Andreja Kotnika.

Zbornik ima več delov. Prvega smo poimenovali *Prelomni čas – oblikovanje opozicije*. V njem je Metod Berlec opisal nastajanje Demosa v Sloveniji. Zelo veliko in pomembno delo je opravil zgodovinar Andrej Kotnik, ki je pregledal arhive, ki se nanašajo na Občino Kamnik zlasti v 80. letih 20. stoletja. Med drugim je ugotovil, da so bili z razmerami, ne da bi javnost vedela, nezadovoljni tudi člani partije, kar se je kazalo v izstopih ali pa v neplačevanju članarine. Zelo pomembna je tudi ugotovitev, da v arhivih marsikaterih dokumentov ni (več). Med najpomembnejše osebe teh prelomnih časov sodi France Tomšič, ki je s svojim nasprotovanjem kamniški občinski oblasti in z vodenjem stavke v Litostroju raznel že močno tleče nasprotovanje komunizmu in jugoslovanskemu izkoriščanju Slovenije. Predstavljamo ga z intervjujem, ki ga je pripravil Damjan Hančič. O snovanju Demosa na Kamniškem in o uspešnosti njegovih kandidatov na prvih demokratičnih volitvah piše Igor Podbrežnik.

Drugi del smo naslovlili *Demosove stranke na Kamniškem – temelj demokratizacije*. V tem delu so Milan Windschnurer, Anton Hočevar, Breda Podbrežnik, Tone Stele in Branko Novak predstavili nastajanje strank, njihove cilje in ljudi, ki so sodelovali pri njihovem organiziranju.

V tretjem delu *Zmaga Demosa – nova občinska politika* so objavljeni trije članki. Na prvem mestu je prispevek Miha Novaka, Demosovega predsednika Izvršnega sveta Občine Kamnik, ki mu sledita članka Toneta Steleta in Antona Hočevarja, ki sta opravljala pomembne funkcije v novi občinski upravi. V tem razdelku manjka vsaj prispevek Marka Magistra, ki zaradi hude bolezni ni mogel sodelovati, in Pavla Ocepka, ki pa zaradi resignacije zaradi zdajšnjih razmer ni želel objaviti članka, v katerem bi podrobneje opisal svoje delo v Skupščini Občine Kamnik.

V četrtem delu z naslovom *Kamniški Demosovi poslanci – snovanje in oblikovanje demokratične Slovenije* sta se predstavila Jože Berlec in Branko Novak, poslanca v takrat še republiški tridomni skupščini, izvoljena na Demosovi listi ter poslanka dr. Angelca Žerovnik, ki je bila izvoljena v Zbor združenega dela kot predstavnica znanstvenih ustanov. Ti so opravili pomembno delo, saj je bilo treba v celoti spremeniti zakonodajo, izpeljati plebiscit in osamosvojitve Slovenije.

V petem delu *Demos – nosilec pomembnih upravnih in gospodarskih sprememb* objavljamo članek Tomaža Drolca, župana Občine Komenda, o izločitvi te občine iz Občine Kamnik in gospodarstvenika Ivana Hribarja o gospodarskih dosežkih Demosovega Izvršnega sveta.

V šestem delu *Demos – nosilec novih pogledov na zgodovino* objavljamo članek Milana Šuštarja, predsednika komisije za popis žrtev II. svetovne vojne in poveljnih žrtev revolucije ter glavnega urednika zbornika.

V sedmem delu *Ljudje – nosilci demokratizacije* objavljamo razmišljanja tistih, ki so se vključili v Demos, ki so bili izvoljeni v občinsko skupščino ali pa ne, zakaj so sodelovali z Demosom in kako na to gledajo danes.

V slovenskem okviru je bil Demos združba preveč različnih ljudi. Vanj so se vključili tudi tisti, ki so imeli privilegiran položaj v prejšnjem sistemu in so bili kot taki izrazito nasprotni veri in vernim ljudem. Na prvih volitvah so dobili veliko glasov Slovenski krščanski demokrati, ki so tako postavili tudi predsednika vlade. To pa nekdanjim komunistom ali vsaj liberalno usmerjenim ni ustrezalo, zato so Demos razpustili z utemeljitvijo, da je svojo nalogo opravil. Vlado je prevzel nekdanji komunist Janez Drnovšek in predsednik predsedstva Jugoslavije. Demos pa svojega poslanstva ni opravil, zlasti ne na gospodarskem področju. Podjetij in denarja so se polastili nekdanji komunisti in njihovi potomci, ki ne skrbijo za razvoj in normalne plače delavcev. Ljudje v taki državi gotovo ne morejo videti tistega, za kar so dali svoj glas na plebiscitu in volitvah.

Ali tisti, ki vodijo državo, še zmorejo kaj modrosti in pravičnosti, bo pokazal čas. Novega Demosa še zlepa ne bo.

Marjeta Humar